

Naslov: Most ponad burne rijeke

Nakladnik: Beletra, Zagreb, 2018.

Za nakladnika: Sandra Pocrnić Mlakar

Urednica: Sandra Pocrnić Mlakar

Lektura: Marina Uvalić

Korektura: Josip Sršen

Oblikovanje ovitka: Melina Mikulić

Grafičko oblikovanje: Kata Ivanković Marić

Fotografija na naslovnici: Andrew Bertram

Tisak: Og-grafika, travanj 2018.

© Dalibor Talajčić i Beletra, 2018.

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne može biti objavljen ili pretisnut bez prethodne suglasnosti nakladnika i vlasnika autorskih prava.

ISBN 978-953-8209-00-0

CIP-zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000991614.

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Knjigu je sufinancirao Grad Zagreb.

DALIBOR TALAJIĆ

MOST PONAD BURNE RIJEKE

...ili o velikoj borbi jednog
malog tatinog borca...

beletra

Predgovor Daniela Helc

NOĆU PLAČITE – DANJU RADITE

U svojoj, već višedecenijskoj praksi, iščitala sam nebrojeno puta ovakve bolne redove... iz očiju, iz misli... sa usana. Svedok beznada roditelja, svih onih koji su tek svratili, dolazili ili ostajali u godinama zajedničkog rada. I svaka me je priča podjednako bolela, zastrašivala i ljudski krunila. Ponekad, samo ponekad bi to i neko uspeo da primeti. Nebrojeno puta sam probala da roditelje načinim i stručnim saradnicima u vrlo jednostavnom zadatku. Pobrojaćemo sve veštine koje nedostaju detetu i tome ćemo ga podučavati.

Ceo dan!

Noću plačite kao Dalibor. I ja često plačem. Noću sanjajte svoje moguće počinjene greške. I ja ih sanjam. Danju nećemo činiti greške. Noću ljubite, ljubite, ljubite svoju malenu, nedužnu dečicu. Danju radite...

Tuga i besmisao postojanja, bezizlaznost, roditelje parališe. Trka od stručnjaka do nestručnjaka, od vidovitih do kratkovidih, od optimista do pesimista, iščitavanje interneta, kopanje po korenima... U dalekim godinama iza sebe, na nekom svom početku, paralisalo je i mene. Onda se dogodi znanje, alat, rezultat i spoznaja da kad je netko davno sročio poslovicu: „Tko radi ne boji se gladi” i nije nužno mislio na želudac.

Rad... „Nije teško znati kako se nešto radi. Teško je samo to raditi“ (Sokrat)

Ja ne umem da sviram harfu, podjednako me i ne interesuje. Mislim da i ne bi mogla... Praksija šake na nivou zašivanja dugmeta, loša... Ako biste pitali moju majku šta misli o tome, ah, samo bi odmahнула rukom. Ali dajte mi dobrog profesora, šest do osam sati dnevno... evo skromnog koncerta za koju godinu... A tek ljubavi za instrument! Ja sviram – to je samo veština.

Govor je veština.

Radames je dete. A Dalibor... Dalibor je Superman, Bruce Lee, tata, glumac, svirač, baletan, plivač, kameraman, terapeut... Tata Dalibor je pisao o onome o čemu su svi koji su ikada imali ovakav usud mislili. Pisao i uzeo i meni svaku reč iz usta.

Plakao, molio se, dizao se i padao... Baš kao i svi mi. Borio se... ne baš kao svi.

Borio se mnogo... Specifičan je on.

Dalibora za tatu!

A Radames? Radames će pobediti! Oprostiće nam svima strogost. Možda meni i neće? Ali ja mu to neću zameriti. Zameriću sebi, ako ne završim posao kako treba...

Dragi čitaoci – ne postoji dobar predgovor za štivo koje nije ni trebalo predgovor.

Mr. sc. logoped mr. neuropsiholog Daniela Helc

Predgovor Ana Dembitz

DIRLJIVA IGRA OCA I SINA

Dalibor je otac djeteta s poteškoćama u razvoju, djeteta koje ima poteškoće socijalne komunikacije. Knjiga koja je pred nama osobna je priča oca koji gotovo kronološki iznosi različite stadije adaptacije na nove životne okolnosti uzrokovane spoznajom da vlastito dijete ima problem.

Biti roditelj radost je svakog pojedinca. Dolazak djeteta u obitelj radost je cijele obitelji. Biti roditelj nije samo čin biološkog stvaranja nove jedinke već je to umijeće u oblikovanju nove ličnosti.

I dijete, međutim, djeluje na roditelje. To je međusoban, a ne jednostran utjecaj. Zsigurno nema čudesnijeg doživljaja od upoznavanja organizma koji raste i razvija se. Od samog trenutka poroda dijete je u nečem slično svoj drugoj djeci, ali u nečem ne slični na jedno drugo dijete.

Roditelji imaju potrebu procjenjivati djetetov razvoj želeći tako provjeriti uklapa li se razvoj u željenu i očekivanu sliku. Radamesovi roditelji, relativno rano, uočili su da on ne razvija govor, da teže komunicira. I tada počinje traženje točne dijagnoze. Počinje lutanje od ustanove do ustanove, traži se

jedno, drugo, treće mišljenje. Traži se ono mišljenje koje se želi čuti. Konfrontacija s istinom mijenja život. Život dobiva nove prioritete, dobiva nove ciljeve, dobiva nove zadatke. Počinje nemilosrdna borba i s problemom i sa sustavom.

Moji kontakti s Radamesom i njegovim roditeljima bili su periodični, ali dostatni da bih uočila promjene. Bilo je impresivno gledati igru oca i sina. Postepeno Dalibor uočava težinu problema, uočava da je borba koju vodi neizvjesna, ali to ne doživljava kao sudbinu, to ne doživljava kao nesreću. Radames je takav kakav je i on ga bezgranično voli. Iz dna svoje duše izvlači načine kako doprijeti i kako upoznati svoje dijete. Dirljiva je njegova igra gega, riječi i pjesme. Tako je i njegov „poj” izvukao Radamesovu prvu riječ.

Listajući stranice ove knjige, koja je intimna ispovijest oca, nailazimo na trenutke njegove slabosti, na osjećaj nemoći. To je normalan slijed procesa adaptacije koji je i sam po sebi cirkularan. Dalibor pronalazi i crpi unutarnju snagu u želji da bude što efikasniji u borbi s problemom vlastitog djeteta, a da pritom zanemaruje sebe i svoje potrebe. On je potpuno podređen djetetu.

Ova knjiga nije napisana da bi poučavala, nije napisana da bi savjetovala, ovo je knjiga o roditeljskoj ljubavi.

Mr. sc. Ana Dembitz, prof. logoped

JEDAN KRATAK PROLOG

Na koncu, ovo je priča o meni.

Ocu.

Volio bih da sam uz ovo neželjeno iskustvo postao stručan, pa da tako pišem, ili da se uspijevam toliko od svega odmaknuti pa da se mogu uživjeti u misli i osjećaje svoga sina u tolikoj mjeri da isključivo o njemu pišem...

No kako god pokušavao o ovome svemu razmišljati, tek mogu napisati priču o sebi, o svome glavinjanju kroz probleme moga sina, o nijekanju očitoga, o panici, o učenju, o duhovnoj potrazi, o svemu do čega sam uspio doći ne bih li što više pomogao sinu. Ne bih li mu bio što bolji otac, otac dostojan njega, kad mi već nije dozvoljeno biti otac kakvog sam se želio igrati dok sam čekao sinovo rođenje.

Ova priča nastaje na prijedlog jedne od brojnih, divnih – nazovimo ih – Teta, koje se bave mojim sinom i pomažu mu da oslobodi onog radosnog i moćnog čovjeka koji mu viri iz očiju. O njima ćemo redom, kako se koja u priči bude pojavljivala.

Nadalje, ova priča nastaje i kao još jedan moj pokušaj da dadnem što više informacija od sebe, ne bi li mi se pokoja nova vratila. Upravo sam tako, naime, dolazio do svega što

sam spoznao do sada. I u toj je priči sve što se ikad pojavilo u mom životu. Walt Disney, Mozart, Superman, Elvis, Bruce Lee, Đimi Stanić, Isus... Navodim samo ove bizarne trenutke. Jer uz sve iskustvo koje imam, a vjerujem da ga dijelim s mnogima, upravo ti bizarni trenuci postali su sav moj oslonac i moj nepresušan izvor inspiracije i ideja za pomoć mome Malom Borcu u njegovu hrvanju koje i danas traje.

Sada je već jasno da moj sin ima problem.

Problem s kojim se djeca ne bi trebala nositi. Nije fer prema njima. Nije fer ni prema nama roditeljima, jer ni mi ne znamo kako se nositi s tim problemom. Ne znajući, često radimo i dodatnu štetu...

No krenimo redom. Dosta je općenitosti.

Za početak nazovimo stvari njihovim imenima.

Moje je ime Dalibor. Ja sam otac.

Moj sin zove se Radames.

I ima problem...

JEDNA RUŽNA DIJAGNOZA

Senzorno-motorna disfazija.

Hmm... Dobro je, nije strašno.

To su mi bile prve misli kad sam čuo tu tada potpuno nerazumljivu sintagmu.

Što sam drugo i mogao pomisliti? Pa ništa o tome nisam znao.

Riješit ćemo to: malo ćemo se uznojiti, odraditi neke terapije, ali riješit ćemo. Bit će dobro. Već jest.

Glavno da nije autizam...

Jer autizam je riječ koja nosi toliku težinu da odmah upućuje na konačnost. Poput neke kletve. I nema talismana, nema formule, nema djelovanja koje će rastvoriti taj okov u kojem je zarobljeno dijete tek tom riječju... autizam.

Uvijek se može doseg te kletve umanjiti i djetetu se može i pomoći. Ali roditelju je ta riječ upravo to: kletva. A upravo ta kletva počela me tiho i podlo plašiti dok sam počinjao primjećivati kako mi se sin ne odaziva, kako me ne gleda, kako se čudno smije, kako se s najrazličitijim predmetima uvijek jednako igra, kako još uvijek ne govori...

I neka me je plašila.

Jer ja, roditelj, uvijek sam imao poneko objašnjenje za ove nabrojane situacije. I ta objašnjenja uspijevala su odati onaj neugodni, jedva primjetni grč u mojoj utrobi. Pa i Radamesova okolina bila je umirujuća po tom pitanju. Od mame, preko baka i djedova, do obiteljskih prijatelja koji bi me s puno topline zadirkivali jer sam toliko brižan i revan roditelj. Naravno da pretjerujem u brizi. I ja sam želio da bude tako. Da sam paničar. Da se pravim važan... A da ne govorim o toliko često ponavljanoj „istini“ da su muška djeca lijena. Ona se malo kasnije probude.

Nevjerojatno je kako ljudi ne žele vidjeti očito!

Pa Radames je već bio počeo ponavljati riječi! Već se bio igrao na različite načine! Bio je gledao u oči! Bio je žudio za kontaktom! Ja to ne mogu zaboraviti. Ne mogu to smatrati nekakvim razvojnim varijacijama, kad vidim da je on svakim danom sve dalji od mene. Od svakoga. Kako da ne vidim da mu je pogled sve prazniji i da osobe koju su te predivne, radosne oči otkrivale u njima više nema?

A kako da to prihvatim, zaboga?

Kako da to kažem?

Pa to je moj sin!

Da, upravo taj sin za kojim sam toliko žudio!

Sin s kojim ću ja biti u beskrajnim šetnjama, kojeg ću kroz šalu učiti najrazličitije igre, kojem ću čitati bezbrojne priče, voditi ga u kino, kazalište...

Kako ja, upravo ja, njegov otac, da na glas izgovorim ono što vidim?! Jer, nekako, dok to ne izgovorim, možda još i nije stvarnost – možda sve to samo nekako i prođe.

A kad konačno naglas to izgovorim... dat ću snagu tom strahu. Dat ću mu tjelesnost. I to više neće biti strah. Bit će stvarnost. Koju sam ja izgovorio; koju sam ja svome sinu stvorio i u nju ga okovao... Kako ja, upravo ja, njegov otac, da to učinim?!

A opet, tko će drugi to učiniti?!

Jer... nije li priznanje straha početak borbe?

I tek tu, u tom priznanju, počinje roditeljstvo: U borbi za svoje dijete.

Najveći neprijatelj svakog roditelja njegova je ideja roditeljstva. Svatko od nas zna kakvo dijete želi. Za što će biti nadareno. Kojeg će biti spola. Kako ćemo s njime provoditi vrijeme. Kada ćemo to sve činiti.

Iskreno, ljudi uglavnom i uspijevaju upravo na taj način biti roditelji. Neka bazična očekivanja dijete doista ispuni. Zna se otprilike kad će početi sjediti, kada će prohodati, progovoriti, za sve drugo se roditelji sami pobrinu da bude po njihovome. Da skroje djecu po mjeri svojih očekivanja i želja. Da oni sami budu zadovoljni kakvi su roditelji. Koliko su djeca pak njihovim roditeljstvom zadovoljna, o tome ne razmišljaju.

Iako, djeca savršeno komuniciraju čime jesu, a čime nisu zadovoljna. Ona ne znaju to elaborirati riječima. Ali nečime, nečime uvijek daju do znanja što im treba. Ne kao jelo, piće ili svakodnevna pažnja. Što njihovim dušama treba. Što njihovoj osobi treba da bi se što bolje oformila.

Ali mi smo roditelji odrasli. Mi znamo bolje što je dobro za njih, nije li tako? Djeca još ne razumiju život... I slične gluposti.

Pogledajte u oči nekog djeteta, ne nužno svog. Ovo će zvučati kao floskula, ali doista je istina. Djeca ne znaju što je

život onakav kakav smo mi naučili da jest. Sukob, borba, briga, dobro, zlo, tjeskoba, razočaranje, likovanje, napor... Djeca tek jesu. Ona su sada. Ne zanima ih budućnost, dok prošlosti ne daju nikakvu važnost. Ta, koliko ste puta bili grubi spram djeteta, a već sekundu nakon toga bilo vam je u tako čvrstom zagrljaju da znate – ne da vam je oprostilo grubost, nego ju je već i zaboravilo!? Koliko puta vam se dijete nije probudilo ujutro s punim povjerenjem u zabavnost novog dana?

Pogledajte mu u oči. Ondje nema problema za koje smo mi naučili da su stvarni. Nema dualiteta. U očima djeteta Yin i Yang još uvijek nisu razdvojeni.

Znanost kaže da je naša biološka, fiziološka, genetska i svaka druga struktura zapisana u trenutku začeća. Već tada odlučeno je kako ćemo izgledati, koliko visoki ćemo biti, hoćemo li imati problema s kilogramima... Nije li za pretpostaviti da je slično i s onim što zovemo duh? Naravno, nekako je ružno zamisliti da je predodređeno kakva nam je duša dodijeljena i kakav ćemo čovjek biti na koncu. Ali nekakve predispozicije su nam sigurno urođene.

Tu roditelj stupa na scenu. Da u svakom trenutku bude svjestan svega što izvire iz djetetovih očiju, da vreba na djetetovu osobnost i da mu pomogne da upravo tu osobnost samo oblikuje. I da bude stalno budan! Da doista vidi što se zbiva u djetetovim očima, a ne da se uvjerava da vidi ono što želi vidjeti. Da doista vidi tko je dijete, što ga zanima, kako i čime se igra, a ne da interpretira djetetovu igru u skladu sa svojim htijenjima.

Upravo sam tu roditeljsku grešku i ja ponavljao.

Za sve sam simptome ja nekako već bio znao. Dovoljno sam imao godina i dovoljno sam bio informiran o koječemu

da bih to sve na vrijeme mogao prepoznati i ne bojati se djelovati u tom smjeru. Ali i meni samom je bilo draže mišljenje da pretjerujem u brizi. A pogotovo mi je drago bilo uživati u sinovoj drukčijosti. U dokazu njegove posebnosti.

Prvi smiješak Radames mi je uputio kad je imao nepuna dva mjeseca. Presvlačio sam ga i po tko zna koji put pomirisao mu mala stopala i glumio da mi smrde uz jako naglašenu grimasu, mlataranje rukama izvikujući fuj, fuj, fuj...

I eto, nakon nepuna dva mjeseca svog života, zacaklile su mu se radosno oči i malko rastegnulo lijevi kut usana u neodoljivi šeretski osmijeh. Od tog trenutka, svakodnevno mi je potvrđivao da je mali veseljak. Da je predivnog temperamenta. Da je jedna topla, topla duša.

Nikada nije plakao, osim ako je zbilja postojao razlog za to – temperatura, hladnoća, žeđ, glad... Inače ne. Budio se s osmijehom. Često ne bi niti dozivao plačem kad bi bio budan, tek bih ga slučajno čuo da si nešto guguče u krevetiću. I na moj dolazak u sobu reagirao bi širokim osmijehom. Imao je devet mjeseci kad je taj osmijeh prvi put popratio i riječju: ... tata...

Vau, vau... također je bio uzvik koji je rado ponavljao za našim, tad već starim Tošom – predobrim, strpljivim psom.

Ležao je Tošo strpljivo uz Radamesa i drhtao od straha dok bi mu ovaj nježno i polako vukao dlačice brkova. Drhtao je, ali se nije od Radamesa odmicao. Dok je Radames bio još beba, Tošo je ležao točno ispod njegove kolijevke. Ako bi se itko približio Radamesu možda malo prebrzo, odnekud bi se iz stana začulo potmulo i upozoravajuće režanje.

Ali Tošo je već bio star. Tijekom Radamesove treće godine, Tošo je napunio svoju petnaestu i zauvijek otišao.

Oko prvog rođendana Radames je bivao sve mirniji. Bilo mi je žao što je sve manje onaj glasni veseljak kakvim je slutio biti, ali drago mi je bilo što je jako studiozan i ozbiljan u promatranju igračaka. Bit će znanstvenik. Naravno da sam upravo to pomislio.

A prvi sam znak već bio propustio...

JEDNA TETA DIDI

Sad je vrijeme za prvu od onih divnih Radamesovih Teta.

Ona je pedijatrica. U koje bilo doba dana ili noći, za radnog vremena ili za godišnjeg odmora... Ona je tu za Radamesa. I ne samo za njega. Takva je. Pravi anđeo, za svu djecu o kojoj skrbi. Ili, Anđelek, kako ju je zvao predragi Striček Avdo.

Striček Avdo je pedijatar, primarijus, koji je mene vodio čitavo moje djetinjstvo. Tijekom godina postao je dobar prijatelj mojim roditeljima, a meni nešto poput pravog strica. Kad se Radames rodio, meni nije bilo svejedno kojem ću ga doktoru voditi. Striček Avdo tad je već bio u mirovini. Ali generacija liječnika nakon njega, njegova su djeca. On me uputio ovoj divnoj pedijatrici, kao i kojem god kasnije potrebnom specijalistu. Njegovo ime Radamesu je otvorilo mnoga vrata i skratilo vrijeme u mnogim čekaonicama.

Mene je Radamesova pedijatrica pomalo zadirkivala, nazvavši me metro tata. Jer, ja sam je zvao svako malo. Za svaku sitnicu. Od traženja instrukcija kako pumpicom ispumpati nos djetetu a da ne plače, preko paničnog straha jer Radames nakon dva mjeseca života još uvijek palčeve drži u šakama, do stvarne potrebe za detaljnim instrukcijama kad su stvari doista krenule po zlu.

DI DI je inače engleski izgovor dvaju slova D.

Radamesovoj pedijatrici ime je Dijana. Doktorica Dijana. DD.

Sasvim spontano sam jednom prilikom, vodeći Radamesa na pregled rekao – idemo Teti Didi. I tako je ostalo. Teta Didi.

Nekad se to zvalo neurodermitis. Danas je to atopijski dermatitis. Koža bude vrlo suha, čak hrapava. Ako se ne njeguje, osuši se do kraste, pa i otvorene rane.

Svako dijete ima razdoblje čišćenja kože, kako ga zovu, do negdje drugog mjeseca života. U tom je vremenu puno kojekakvih prištića, flekave kožice i slično. Koža mora naučiti na vanjskom svijetu, izvan mamine utrobe, lučiti sve što koža luči, disati i slično. Oko drugog mjeseca to se sve primiri i bebina koža postane upravo onakva na kakvu mislimo kad kažemo da je nešto mekano i glatko poput bebine kože.

Ipak, Radamesovi stalni osipi i prištići nikako nisu prolazili. Sva sila hidratantnih, masnih, ovakvih i onakvih krema pomagala bi samo nakratko, a onda ubrzo više uopće ne. Kad je postalo jasno da bez kortikosteroida to neće proći i da je to konstantan problem, Teta Didi postavila je dijagnozu.

Atopijski je dermatitis alergijska reakcija kože. Vrlo su zgodno bebe ustrojene u tom smislu. Bilo što u njihovoj okolini što ne odgovara njihovom malom metabolizmu, manifestira im se na koži. Od sapuna do garderobe. Pa onda tako reagiraju i na hranu. Ako, dakle, dijete pojede nešto i nakon toga dobije osip, znači da postoji podloga u organizmu za buduću alergiju upravo na tu namirnicu. Teta Didi nas je poslala na analizu krvi kako bi se točno ustanovilo je li Radames već sad alergičan i na što točno. Analiza je ukazala da je Radames potencijalno alergičan na sve.

Zvuči zbunjujuće, zar ne!? Što da čovjek radi s tom informacijom, od čega da ga štiti? Od svega? Kako?

Sve alergije koje razvijemo u životu (uz urođene predispozicije) posljedica su prehrane iz mladosti. Gomila hrane koju roditelji daju svojoj djeci tradicionalno se smatra zdravom: riba, med, naranča, jaje, kalcijem bogato mlijeko... sve je to hrana za koju roditelji jedva čekaju da je uvedu djetetu u prehranu kako bi bilo što zdravije, čvršće, što naprednije. A upravo je to sve hrana koja je jak alergen, odnosno koja će neki potencijalni problem u organizmu kasnije pojačati. Upravo takvu hranu treba što kasnije uvesti u djetetov jelovnik. Ovdje sam naveo tek nekoliko namirnica. Ali kad čovjek vidi što sve jest alergen, upita se što uopće može davati djetetu za jelo? Može se. I to vrlo lako. Brzo se nađu rješenja i prehrana djeteta ostane raznovrsna, zdrava i ukusna.

I tako sam se ja zabavljao s kojekakvim pitanjima Teti Didi.

Što kuhati? Kako? Smije li jesti ovo, zašto ne ono? Kada uvesti koju namirnicu u prehranu...

Ipak, nije mi palo na pamet upitati što to znači: potencijalno alergičan na sve?

I naravno da nije; pa Radames je u pet posto najteže djece, u dva posto najviše... On je prava mala muškarčina!

I nije mi doista padalo na pamet, da sklonost alergijama upućuje na to da je Radamesov metabolizam osjetljiv i nježan mehanizam. Da će kao takav drukčije reagirati na izazove pred sobom.

Radames je počeo sjediti s osam napunjenih mjeseci svog života. Prvu riječ sa značenjem je izgovorio s devet mjeseci.